

livet, og at en progressiv fremskridtsbevægelse medfører følsomhed overfor krise- og depressionssincitamenten bliver især klart, når det åbenbares, at der har været disharmoni i en udviklingsblok. Imidlertid vil det altid under en fremadskridende udvikling være vanskeligt at afgøre om expansionstendensen eller depressionstendensen vejer stærkest. Forfatterens egen konklusion er, at manglende harmoni i en udviklingsblok næppe er dominerende som depressionsskabende faktor, men at forholdet afgørende virker til skærpelse af depressionen, og dermed bliver man i virkeligheden henvist til at søge tilbage til den gængse konjunkturanalyser behandling af pris- og indkomstændringer.

Det er undertiden vanskeligt at få fat på sammenhængen mellem omdannelsesprocessen og konjunkturudviklingen. Der gives oplysning om en lang række specielle forhold i de enkelte svenske industrier, og man føler sig ikke altid helt overbevist om, at de spændinger, der påvises at have været til stede, har haft den indflydelse på konjunkturbevægelsen, som forfatteren mener. For konjunkturforskningen er bogen dog nyttig, fordi den fremhæver nødvendigheden af mere differentierede analyser og advarer mod overdrevne generaliseringer. Som forfatteren selv til slut siger, efterlader bogen det indtryk, at konjunkturstudiet ikke alene bør beskæftige sig med konjunkturcyklens totalbegreber, men at det er nok så vigtigt at arbejde med de omdannelsesprocesser, der foregår i samfundet, og måske vil det vise sig, at arbejdet med de strukturelle problemer i samfundet bliver en genvej for konjunkturforskningen.

For den praktiske økonomiske politik vil undersøgelser af samfundsstrukturens ændringer iøvrigt være af væsentlig betydning. Foruden at disse forhold har betydning for meget dagligt administrativt arbejde, vil det også under overvejelserne om, hvilken almindelig økonomisk politik, der skal føres, være betydningsfuldt at have kendskab til de spændinger, som samfundsstrukturen og kampen mellem gammelt og nyt indebærer.

Når man læser bogen, drager man ustandselig sammenligninger til danske forhold, og det ønske opstår uvilkårligt, at en tilsvarende dybtgående undersøgelse af danske struktur-

forhold var til rådighed. I de undersøgelser, som foregår i trustkommissionen, produktivitetsudvalget og arbejdsmarkedskommissionen bliver en række danske strukturforhold belyst, og med tiden kunne der måske blive lejlighed til at samarbejde disse kommissioners arbejde til en mere generel analyse af danske strukturproblemer.

A. Sonne.

Eduard Wytttenbach: Die wechselseitige Konjunkturabhängigkeit von Landwirtschaft und Industrie in den U. S. A., 1919-1941. A. Francke AG, Verlag, Bern 1947. 250 sider. Pris 28 sv. fr.

Medens flere ældre Forfattere har behandlet Forholdet mellem Industri og Landbrug i al Almindelighed, har Dr. Wytttenbach klogeligt begrænset sig til et bestemt Land og en bestemt Tidsperiode.

Bogen er delt i fire Hovedafsnit.

I første Afsnit gives nogle indledende Bemærkninger om »Das Wesen der Konjunkturschwankungen« med en Diskussion af Indexrækker, Sæsonudjævning m. m., hvorefter Forfatteren opstiller et Skema over amerikanske Konjunkturer siden 1919 med en meget rigoristisk Inddeling, den sidste Cyklus ser saaledes ud: Erholung Juli 1938—Mai 1939; Aufschwung Juni 1939—Mai 1947?; Rückschlag; Depression.

2. Afsnit giver en foreløbig Karakteristik af Landbrugskonjunkturer i U. S. A., medens de to følgende Afsnit er Bogens Hovedbidrag.

I 3. Afsnit undersøges Landbrugets Afhængighed af Industrien. Det begynder med en kort Gennemgang af tidligere Litteratur om Emnet og beskæftiger sig derefter under Anvendelse af et mægtigt Kurve- og Tabelmateriale med »Die empirische Analyse«.

Forfatterens empiriske Metode er den efter Anmelderens Mening meget farlige, at to (sjældent flere) Tidsrækker afbildes i samme Koordinatsystem, hvorefter Kurvernes Forløb kommenteres, og kun i Tilfælde af Uoverensstemmelser drages flere Variable ind i Diskussionen til Forklaring af »Afvigelserne fra det normale«.

Selvom Forfatteren nok er klar over, at

livet, og at en progressiv fremskridtsbevægelse medfører følsomhed overfor krise- og depressionssincitamenten bliver især klart, når det åbenbares, at der har været disharmoni i en udviklingsblok. Imidlertid vil det altid under en fremadskridende udvikling være vanskeligt at afgøre om expansionstendensen eller depressionstendensen vejer stærkest. Forfatterens egen konklusion er, at manglende harmoni i en udviklingsblok næppe er dominerende som depressionsskabende faktor, men at forholdet afgørende virker til skærpelse af depressionen, og dermed bliver man i virkeligheden henvist til at søge tilbage til den gængse konjunkturanalyser behandling af pris- og indkomstændringer.

Det er undertiden vanskeligt at få fat på sammenhængen mellem omdannelsesprocessen og konjunkturudviklingen. Der gives oplysning om en lang række specielle forhold i de enkelte svenske industrier, og man føler sig ikke altid helt overbevist om, at de spændinger, der påvises at have været til stede, har haft den indflydelse på konjunkturbevægelsen, som forfatteren mener. For konjunkturforskningen er bogen dog nyttig, fordi den fremhæver nødvendigheden af mere differentierede analyser og advarer mod overdrevne generaliseringer. Som forfatteren selv til slut siger, efterlader bogen det indtryk, at konjunkturstudiet ikke alene bør beskæftige sig med konjunkturcyklens totalbegreber, men at det er nok så vigtigt at arbejde med de omdannelsesprocesser, der foregår i samfundet, og måske vil det vise sig, at arbejdet med de strukturelle problemer i samfundet bliver en genvej for konjunkturforskningen.

For den praktiske økonomiske politik vil undersøgelser af samfundsstrukturens ændringer iøvrigt være af væsentlig betydning. Foruden at disse forhold har betydning for meget dagligt administrativt arbejde, vil det også under overvejelserne om, hvilken almindelig økonomisk politik, der skal føres, være betydningsfuldt at have kendskab til de spændinger, som samfundsstrukturen og kampen mellem gammelt og nyt indebærer.

Når man læser bogen, drager man ustandselig sammenligninger til danske forhold, og det ønske opstår uvilkårligt, at en tilsvarende dybtgående undersøgelse af danske struktur-

forhold var til rådighed. I de undersøgelser, som foregår i trustkommissionen, produktivitetsudvalget og arbejdsmarkedskommissionen bliver en række danske strukturforhold belyst, og med tiden kunne der måske blive lejlighed til at samarbejde disse kommissioners arbejde til en mere generel analyse af danske strukturproblemer.

A. Sonne.

Eduard Wytttenbach: Die wechselseitige Konjunkturabhängigkeit von Landwirtschaft und Industrie in den U. S. A., 1919-1941. A. Francke AG, Verlag, Bern 1947. 250 sider. Pris 28 sv. fr.

Medens flere ældre Forfattere har behandlet Forholdet mellem Industri og Landbrug i al Almindelighed, har Dr. Wytttenbach klogeligt begrænset sig til et bestemt Land og en bestemt Tidsperiode.

Bogen er delt i fire Hovedafsnit.

I første Afsnit gives nogle indledende Bemærkninger om »Das Wesen der Konjunkturschwankungen« med en Diskussion af Indexrækker, Sæsonudjævning m. m., hvorefter Forfatteren opstiller et Skema over amerikanske Konjunkturer siden 1919 med en meget rigoristisk Inddeling, den sidste Cyklus ser saaledes ud: Erholung Juli 1938—Mai 1939; Aufschwung Juni 1939—Mai 1947?; Rückschlag; Depression.

2. Afsnit giver en foreløbig Karakteristik af Landbrugskonjunkturer i U. S. A., medens de to følgende Afsnit er Bogens Hovedbidrag.

I 3. Afsnit undersøges Landbrugets Afhængighed af Industrien. Det begynder med en kort Gennemgang af tidligere Litteratur om Emnet og beskæftiger sig derefter under Anvendelse af et mægtigt Kurve- og Tabelmateriale med »Die empirische Analyse«.

Forfatterens empiriske Metode er den efter Anmelderens Mening meget farlige, at to (sjældent flere) Tidsrækker afbildes i samme Koordinatsystem, hvorefter Kurvernes Forløb kommenteres, og kun i Tilfælde af Uoverensstemmelser drages flere Variable ind i Diskussionen til Forklaring af »Afvigelserne fra det normale«.

Selvom Forfatteren nok er klar over, at

Metoden har visse Svagheder, forsøger han i intet Tilfælde at foretage Korrelationsanalyser med flere Variable, men slaar sig til Taals med de ofte meget høje Korrelationer mellem de Variable to og to.

Hertil maa bemærkes, at man maa betragte de mange Variable *paa een Gang* (saa vidt det er teknisk overkommeligt), og at det kan være meget farligt skiftevis at betragte dem to og to sammen.

Først konstateres det, at Indkomsterne fra de forskellige Landbrugsprodukter er meget stærkt korrelerede med Priserne for samme Produkter, og at Landbrugets Indkomstvariationer saaledes især er et Prisfænomen, medens Produktionsvariationer er af mindre Betydning. Da dette leder Tanken hen paa Efterspørgselsvariationer som den dominerende Aarsag til Landbrugets Indkomstvariation, foretages en Sammenstilling af udbetalt Løn til Fabriksarbejdere og Landbrugets Pengeindkomster, hvor en meget høj Korrelation er aabenbar.

Samme typiske Forløb har Konsumentudgifter til Kød samt Priserne paa Kød- og Mælkeprodukter samt paa de enkelte Varer Flæsk, Oksekød, Mælk og Smør.

»Man kann also die Lohnsummenkurve gewissermassen als »normale« Bezugslinie betrachten, obschon es sich um einen komplexen Zusammenhang handelt. Soweit Abweichungen vorkommen, wollen wir die diese bewirkenden Kräfte als modifizierende Faktoren bezeichnen«.

Blandt Modifikationerne nævnes bl. a.: Høstens Størrelse, Svinecykler, Nedslagtning af Kvæg paa Grund af Tørke og Landbrugs-eksporten, hvilken sidste bortset fra Svingninger viser en Strukturændring: 1910—14 19,5 %, 1924—29 17,4 % og 1929—38 9,8 % af Landbrugets Pengeindkomst.

Priserne paa Korn, Bomuld og Flæsk paavirkes noget, Prisen paa Oksekød meget lidt, og Priserne paa Mælk og Smør synes at være næsten upaavirkede af Udbudsvariationer.

Som Opsummering af Afsnittet fremhæves det, at kun under Højkonjunktur i den amerikanske Industri kan det amerikanske Landbrug faa gode Kaar: 1) Priserne paa Landbrugsprodukter stiger stærkere end Priserne paa Industriprodukter; — 2) Afsat Mængde stiger; — 3) Gennem øget Import faar Ud-

landet Valuta, som muliggør øget Eksport af Landbrugsvarer; — 4) En Del af Landbrugets Overskudsbefolkning trækkes ind til Industrien uden Fald i Landbrugsproduktionen.

I Afsnit IV behandles Virkningerne fra Landbrug til Industri.

Om det klassiske Problem vedrørende Høstvariationernes Betydning siger Forfatteren, at hverken Landbrugets Indkomst- eller Prisvariationer i særlig Grad afhænger af Høstens Størrelse, men snarere af »den almindelige Konjunktur«.

»Eine Hauptschwierigkeit der Klärung dieser Abhängigkeiten stellt die Isolierung jener Preisbewegung landwirtschaftlicher Produkte dar, die nur durch die Ernteschwankungen verursacht ist. Wie uns bekannt ist, spiegeln sich in den Agrarpreisen zwei grundverschiedene dynamische Systeme wider, wobei die konjunkturelle Einflussphäre im allgemeinen die grössere Wirkung hat. Eine genaue Erfassung der Stärke der Einflussnahme des einen oder andern Systems ist nicht möglich; wir sind dabei auf Mutmassungen angewiesen«.

Værdien af en statistisk Analyse er vel netop den, at den kan fortælle os noget om *Styrken* af Paavirkninger mellem forskellige Variable, medens Teorien (Hypotesen) om Paavirkningernes *Art* maa opstilles paa Grundlag af faglig Indsigt i Problemerne. Teorien om Paavirkningernes Art kan vel aldrig bevises, men nok modbevises ved den statistiske Analyse.

Forfatteren fremhæver derefter, at den af en stor Høst forårsagede Oplagring (evt. finansieret af Staten) skaber Indkomster, som ikke modsvares af et samtidigt større Vareudbud, hvilket kan sætte ekspansive Processer i Gang — *men* drejer det sig om meget store Høstudbytter af f. Eks. Hvede eller Bomuld, og er Staten ikke Køber, kan der opstaa ufrivillige Lagre, som i hvert Fald ikke øger, men snarere mindsker Landbrugets disponible Indkomster, og — hvad Forfatteren især understreger — som kan fremkalde kraftige Prisfald paa de stærkt spekulationsbetonede Børser, hvilket let »smitter« Priserne paa Industrivarer med Produktionsindskrænkning til Følge.

Herudover nævnes 7—8 andre Virkninger af Høstændringer, som imidlertid alle bagatelliseres.

Virkningerne af Høstudsving skulde altsaa

være den, at en stor Høst virker depressivt og en lille ekspansivt.

Imidlertid synes Landbrugsproduktionens Størrelse i Mellemkrigstiden især at være bestemt af Konjunkturudviklingen, og Forfatteren slutter sine Bemærkninger om Høstens Indflydelse saaledes:

»Aber erst durch das Zusammentreffen einer stark erweiterten oder eingeschränkten landwirtschaftlichen Produktionskapazität mit einer naturbedingten grossen oder kleinen Ernte, waren die Bedingungen für die Auslösung tiefgreifender konjunktureller Reaktionen geschaffen«.

Om Landbrugets Pris- og Indkomstudvikling siges det, at selvom den hovedsagelig maa betragtes som bestemt af Industriens Forhold, gaar der naturligvis stærke Virkninger tilbage til Industrien.

Da Landbrugets Priser stiger og falder stærkere under Konjunktoren end Industripriserne, bliver der langt mindre Produktions- og Beskæftigelsesvingninger i den organiske end i den øvrige Industri.

Landbrugets Indkomstsvingninger bevirker Svingninger i Køb af Industrivarer, især Maskiner, Kunstgødning etc., men ogsaa almindelige Forbrugsvarer.

Ligeledes medfører Indkomstsvingningerne paa Grund af Landbrugsbefolkningens udprægede Spareindstilling Likviditetsændringer for Bankerne.

Konsekvensen af Bogens Analyse bliver altsaa, at ingen større Sektor indenfor Erhvervs livet kan have gode Kaar, saafremt det samme ikke er Tilfældet i andre Sektorer, men samtidig paavises Industriens dominerende Betydning for den amerikanske Konjunktur.

Bogen er meget svag som empirisk Undersøgelse, men p. G. a. det store Antal faktiske Oplysninger om amerikansk Landbrug-Industri-Vekselvirkning samt de mange common sense Betragtninger over et lidet behandlet Problem er den alligevel værd at læse.

Knud Rasmussen.

O. Loff og Jens J. Lund: Driftsøkonomi. Gads forlag, Kbh. I. del 1948, 255 s., pris: 15,00 kr. II. del 1950, 266 s., pris: 16,00 kr.

Bogen er skrevet til brug for undervisningen i det nyindførte fag driftsøkonomi ved handelsskolerne. Forfatterne har derfor dels

ved emnets afgrænsning taget hensyn til handelsskolernes fagområder, dels lagt særlig vægt på merkantilt orienterede problemer. Bogens afgrænsning er f. s. v. klar nok og tillige klart nok motiveret i handelsskolernes specielle erhvervsuddannelses-formål. Alligevel forekommer det beklageligt, at disse skolers undervisning i driftsøkonomi holder sig på så lang afstand af emner, der tangerer det samfundsøkonomiske. Under nutidens statsregulerede kapitalisme er det særlig påkrævet at fastholde et videre perspektiv også når man undersøger den enkelte virksomheds forhold.

Der er således ikke noget afsnit om offentlige virksomheders driftsøkonomi og takstpolitik eller om driftsøkonomiske virkninger af offentlige reguleringer og støtte til erhvervs livet. Under omtalen af afskrivninger redegøres ikke for beskatningsreglerne for ordinære og ekstraordinære afskrivninger. Kooperations driftsøkonomiske problemer behandles meget kort (4 sider) og kun i forbindelse med detailhandelens former; også det forretningsmæssige erhvervslivs organisationsformer berøres kun i forbigående.

Når dette er sagt, må det tilføjes, at behandlingen af de emner, der ligger inden for de afstukne rammer, gennemgående er både grundig og systematisk — til tider måske for udførlig og systematisk, med en glæde ved terminologisk opdeling i underbegreber, som selv den mest pædagogiske læser har ondt ved at følge. Denne omhu for udtømmende gennemgang af alle situationer 1), 2), 3) o. s. v. i henseende til faktorerne a), b), c), o. s. v. har medført, at bogen er svulmet rigeligt op med mindre nødvendigt stof. Hellere måtte forfatterne have indskrænket de almindelige betragtninger i alle afsnit (på bekostning af systematikken) og tilføjet flere konkrete eksempler og oplysninger fra virkeligheden — således som de bl. a. har gjort det i omtalen af mærkevarer og i det udmærkede afsnit i II. del om driftsbogføring. I forbindelse med omtalen af faste omkostninger i I. del kunne man have ønsket, at de faste omkostningers stadigt voksende rolle og følgerne heraf for virksomhedsstørrelse, prispolitik m. m. var blevet berørt.

I det indledende afsnit i I. del tildeler forfatterne noget summarisk de alm. tekniske produktionslove gyldighed ikke blot for land-